

У ПОШУКАХ ФОЛЬКЛОРНО-МІФОЛОГІЧНИХ ВИТОКІВ

Школа В. До прихованих джерел: фольклоризм творів українських драматургів 20–30-х років ХХ століття. – Бердянськ, 2017. – 448 с.

Увага до творчості письменників 1920 – 1930-х років притаманна українському літературознавству всього періоду незалежності. Власне, зацікавленість цим періодом сформувалася як наслідок ослаблення репресивних утисків уже в 1980-х роках. Саме тоді були в цілому усвідомлені масштаби тієї лакуни, що утворилася в літературознавстві радянського періоду, і саме тоді було відзначено націєтворчий потенціал проскрибованої творчості. Заповнення білих плям історії української літератури й наукове осмислення відкритих наново художніх феноменів було особливо на часі в перше десятиліття української незалежності.

У двохтисячні роки українська література окресленого періоду стає об'єктом усе більш вузькоспеціалізованих студій [1; 2; 3; 6; 7]. Окрема увага приділяється, зокрема, проблемам жанру, стилю, впливу ідеології на творчість, типології авторської свідомості, семіотиці тощо.

Реалізуються масштабні видавничі проекти (як-от, популяризований Яриною Цимбал проект видавництва “Темпора” “Наші двадцяті”), виходить низка наукових і науково-популярних публікацій, присвячених цьому періоду, захищаються кандидатські й докторські дисертації. Література 1920 – 1930-х років набуває рис інтермедійного явища, виступаючи темою аналізу та дискусій на радіо (наприклад, на радіоканалі “Культура”), об'єктом екранізацій (як-от, фільми “Гайдамака” Романа Синчука, “Легенда про Івана Босого” Сергія Силяви) і осмислення в документальних фільмах (знаний в Україні та за її межами “Будинок “Слово”” Тараса Томенка).

Попри значний інтерес літературознавців до художніх явищ аналізованих десятиліть, найбільшу увагу сучасних дослідників привертає таки прозова творчість. Водночас такому цікавому й неординарному художньому феномену, як українська драматургія 1920 – 1930-х років, присвячено порівняно небагато цілісних синтетичних досліджень (зокрема, розвідки Володимира Працьовитого [4] й Тетяни Свербілової [5]).

Валентина Школа реалізує в

монографії “До прихованих джерел: фольклоризм творів українських драматургів 20 – 30-х років ХХ століття” складну місію дослідження української драматургії. Книжка являє собою ретельний аналіз українських драматургічних творів названого періоду в аспекті відтворення в них сюжетів, мотивів і образів усної народної творчості. У фокусі уваги дослідниці – твори М. Куліша, Я. Галана, І. Дніпровського, О. Корнійчука, І. Кочерги, Я. Мамонтова, І. Микитенка, Є. Плужника, Ю. Яновського, О. Довженка, П. Капельгородського, М. Рильського, Ф. Лопатинського, М. Семенка, Г. Лужницького, Л. Старицької-Черняхівської, С. Голованівського, В. Товстоноса та К. Буревія.

Найбільшу увагу авторка монографії приділяє доробку М. Куліша – аналізу його творів присвячено майже чверть обсягу дослідження. Це видається цілком закономірним у силу виняткової художньої вартості драматургії Куліша й надзвичайної складності й багатомірності його творів.

Матеріал монографічного дослідження структурно поділяється на три розділи: перший присвячено огляду впливів міфологічної та народнопоетичної традицій на українську художню літературу, а також концептуалізації понять “фольклоризм” та “фольклоризація”. Винесений у заголовок термін “фольклоризм” широко трактується В. Школою як вплив усної народної творчості на літературу – на свідомому і неусвідомленому рівнях

(с. 53). На мій погляд, варто було би дещо детальніше обґрунтувати зміст, який вкладається в цей термін саме на сторінках рецензованої книжки, і деталізувати аспекти функціонування й складники цього поняття, наріжні для авторки. Зазначу також, що матеріал першого розділу варто було б поділити на параграфи.

У другому розділі розгляд фольклорних впливів на драматургію 1920–1930-х років здійснюється через призму складників жанру казки. Третій розділ містить аналіз реалізації в драматургічних текстах народноепічного первня.

На сторінках другого розділу монографії авторка розглядає функціонування у творах елементів казки (її композиційної моделі, казкових мотивів та образів, специфіки побудови конфлікту), особливості поєднання казкового й героїко-епічного первнів, спосіб “олітературення” авторами народних казок.

На мій погляд, В. Школа, аналізуючи доробок Куліша, розглядає швидше міфологічні моделі, транспоновані в казку, аніж власне фольклорні. Зокрема, модель ініціації, протистояння Хаосу й Космосу тощо. Дослідниця поділяє твори Куліша на ті, де реалізується модель “свій” – “чужий”, і ті, де виражена модель “свій” – “свій”, і спостерігає динаміку переходу від простішої першої до складнішої другої. Об’єктом уваги також є автоінтертекстуальність драматурга, значущі самоповтори в його творах. Ширшому осмисленню специфіки стилю М. Куліша сприяє введення його доробку в контекст творчості інших письменників – українських (І. Карпенко-Карий, І. Микитенко, С. Руданський, Т. Шевченко та ін.) і зарубіжних (Ж. Жіроду, Ж. Б. Мольєр та ін.).

Опосередковані казкою міфологічні мотиви В. Школа розглядає і як метаструктури драматургії інших письменників 1920 – 1930-х років. Зокрема, у драмах Ярослава Галана такою домінантою, на думку дослідниці, є схема зіткнення героя з противником та його помічником, у творах Івана Дніпровського – мотив метаморфози, в Олександра Корнійчука – мотив ініціації, в Івана Кочерги, Івана Микитенка та

Пилипа Капельгородського – пошук певного об’єкта, засобу чи ідеалу, у Якова Мамонтова – зіткнення героя зі злом і його подолання, у п’єсі Євгена Плужника “Змова в Києві” – казкова модель Попелюшки. Поруч із сюжетними та образними структурами В. Школа аналізує аксіологічні виміри закорінених у фольклор та міф п’єс й інтерпретує їх у контексті панівної ідеології доби. Зокрема, у п’єсах Ю. Яновського окреслює приналежність людини до роду як непроминальну цінність, а у творах “Аероград”, “Потомки запорожців” О. Довженка причиною поразки персонажів визначає брак національної свідомості.

Окрему увагу авторка рецензованої монографії приділяє аналізу казкових прийомів у такому малодослідженому на сьогодні жанрі, як п’єса-агітка. Зокрема, розглядаються твори цього жанру І. Ваніна, М. Богославського, В. Герасименка, П. Горбенка, К. Кошевського, А. Макаренка, Ю. Недолі, М. Лузякіна, В. Гжицького, П. Ковтуненка. В. Школа слушно акцентує увагу на ідеологічній підоснові агіток й на експлуатації в них міфологічних і фольклорних моделей на структурному та семантичному рівнях.

У третьому розділі монографічного дослідження проаналізовано літературні інтерпретації українського народного епосу в різних авторів. У центрі уваги – твори “Ганжа Андигер. Народна дума” Максима Рильського, “Дума про козака Голоту” Фелікса Лопатинського, “Маруся Богуславка” Михайля Семенка та “Ой Морозе, Морозенку...” Григора Лужницького. Розглянуто сюжет, стиль, мотиви та образи п’єс на тлі претекстів.

Також у монографії осмислюється система образів, запозичених із фольклорних джерел та творчо адаптованих до поетики власних п’єс Людмилою Старицькою-Черняхівською, Савою Голованівським, Віталієм Товстоносом, Костем Буревієм. При аналізі творів цієї групи В. Школа простежує етапи роботи письменників із текстами та документами, окреслює особливості індивідуального міфотворення митців, досліджує синтез прийомів фольклорної поетики й

літературної творчості в п'єсах митців.

Безперечною перевагою дослідження В. Школи є чітке й послідовне застосування до драматургічних текстів обраного аналітичного підходу, коли художні явища розглядаються через призму категорій міфу, казки, народного епосу. Термінологічний інструментарій праці виважений і обґрунтований, апелює до класичних і сучасних праць учених-літературознавців та фольклористів. Подекуди потяг до максимальної виваженості приводить авторку до надмірної обережності у висновках, до прагнення “заховатися” за цитатами авторитетів і уникнути власного судження, як-от при зважуванні різних концепцій генези фольклору

(с. 53). Проте це зауваження жодним чином не знижує значення роботи, що в ній пропонується цікава оптика бачення драматургії.

Монографія В. Школи “До прихованих джерел: фольклоризм творів українських драматургів 20 – 30-х років ХХ століття” є цілісним і ґрунтовним науковим дослідженням, в основі якого – цікавий проблемно орієнтований погляд на пласт драматургічної творчості українських митців 1920 – 1930-х років. Книжка буде корисною вченим-літературознавцям і фольклористам, студентам гуманітарних спеціальностей і всім, хто цікавиться проблемами взаємини міфу, фольклору та літератури.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Васків М.* Романні форми в українській літературі 1920 – 30-х років: Монографія. – Кам'янець-Подільський: ПП Буйницький О. А., 2009. – 325 с.
2. *Городнюк Н.* Res incognita: семіотика речі у схіжнослов'янському модерністському романі першої половини ХХ століття: монографія. – Дніпро: Свідлер А. Л., 2017. – 560 с.
3. *Мовчан Р.* Український модернізм 1920-х: портрет в історичному інтер'єрі: монографія. – Київ: ВД “Стилос”, 2008. – 544 с.
4. *Працьовитий В.* Національний характер в українській драматургії 20-х – початку 30-х років ХХ століття. – 2-е, допов. вид. – Львів: ВЦ ЛНУ імені Івана Франка, 2004. – 300 с.
5. *Свербілова Т.* Українська драма 30-х рр. як модель масової культури та історія драматургії у постатях. – Черкаси, 2007. – 383 с.
6. *Філатова О.* Український роман 20 – 30-х років ХХ століття: типологія авторської свідомості: монографія. – Миколаїв: Іліон, 2010. – 485 с.
7. *Хархун В.* Соцреалістичний канон в українській літературі: генеза, розвиток, модифікації: монографія. – Ніжин: ТОВ “Гідромакс”, 2009. – 508 с.

Отримано 7 жовтня 2018 р.

Тетяна Гребенюк
м. Запоріжжя

Передплачуйте

СЛОВО *i* ЧАС

– єдиний академічний

літературознавчий журнал

про українську та світову літературу.

Передплатний індекс – 74423.

Електронний варіант

на Web-сторінці за адресою:

<http://sich.ilnan.gov.ua>

